

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 6 april 2018

Mål nr

Ö 2583-17

PARTER

Klagande

1. AK

2. BK

Motpart

LÅN

Ombud: Advokat HB

SAKEN

Avvisning

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten för Nedre Norrlands beslut 2017-04-28 i mål Ö 1188-15

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen ändrar hovrättens beslut och undanröjer tingsrättens beslut om att avvisa AKs och BKs yrkanden att LÅN ska ersätta dem för rättegångskostnader (punkten 4 i beslutet).

Målet lämnas i denna del åter till tingsrätten för fortsatt behandling.

Frågan om rättegångskostnader i hovrätten och Högsta domstolen ska prövas av tingsrätten i samband med att målet återupptas.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

AK och BK har i första hand yrkat att Högsta domstolen återförvisar målet till tingsrätten för fortsatt handläggning. De har i andra hand yrkat att Högsta domstolen tillerkänner dem yrkad ersättning för rättegångskostnader i tingsrätten. Vidare har AK och BK yrkat bifall till sina yrkanden om ersättning för rättegångskostnader i hovrätten.

LÅN har motsatt sig att hovrättens beslut ändras.

Parterna har yrkat ersättning för rättegångskostnader i Högsta domstolen.

SKÄL

Prejudikatfrågan

1. Frågan i Högsta domstolen är om ett ombud eller en annan företrädare för parten kan ha rätt till ersättning för rättegångskostnad som avser bemötande av ett yrkande om att företrädaren jämte parten ska förpliktas att ersätta rättegångskostnad (18 kap. 7 § rättegångsbalken).

Bakgrund

2. FRH Företagsförmedling AB väckte talan vid tingsrätten mot bl.a. LÅN med yrkande att han skulle förpliktas att betala ett visst belopp till FRH.
3. LÅN bestred käromålet. Han yrkade även ersättning för rättegångskostnad och att kärandeombuden, AK och BK, skulle förpliktas att solidariskt med FRH ersätta hans rättegångskostnad.
4. Under målets handläggning vid tingsrätten försattes FRH i konkurs. Konkursboet övertog inte bolagets talan, och FRH i konkurs har fortsatt att vara kärandepart i rättegången. Konkursen avskrevs sedermera (10 kap. 1 § konkurslagen). LÅN vidhöll sitt yrkande om ersättning för rättegångskostnad och om kärandeombudens solidariska ersättningsskyldighet.
5. Tingsrätten gav kärandeombuden tillfälle att yttra sig över LÅNs yrkande att de, solidariskt med FRH i konkurs, skulle förpliktas ersätta hans rättegångskostnad. Ombuden motsatte sig betalningsskyldighet och utvecklade grunderna för sin inställning i den delen. De yrkade för egen del ersättning för rättegångskostnader avseende arbete med att yttra sig. LÅN bestred deras yrkanden om ersättning.
6. Tingsrätten avvisade käromålet med hänvisning till att kärandebolaget hade upplösts genom att konkursen avslutats utan överskott. Tingsrätten avvisade – på samma grund – LÅNs yrkande om ersättning för sin rättegångskostnad, liksom hans yrkande om att kärandeombuden skulle åläggas ansvar för rättegångskostnaden. Tingsrättens beslut i dessa delar överklagades inte.
7. När det gäller kärandeombudens yrkanden om ersättning för rättegångskostnader fann tingsrätten att rättegångsombud inte kan anses ha en självständig rätt till sådan ersättning enligt 18 kap. rättegångsbalken. Tingsrätten avvisade yrkandena.

8. Kärandeombuden överklagade tingsrättens beslut att avvisa deras yrkanden om ersättning. De hävdade att de, genom yrkandet om solidariskt betalningsansvar, kommit att bli parter eller fått en partsliknande ställning i målet. Alternativt gjorde de gällande att de fått ställning som parter genom intervention i målet.

9. Hovrätten har avslagit överklagandet.

Företrädares ansvar för rättegångskostnad

10. En vinnande part som har inlett rättegång utan att motparten har gett anledning till det eller som annars uppsåtligen eller genom försummelse föranlett onödig rättegång ska ersätta motpartens rättegångskostnad. Rätten har också möjlighet att förordna att vardera parten ska bära sin kostnad. En part som, genom att utebli från rätten eller genom att inte iaktta ett meddelat föreläggande, orsakar kostnad för motparten ska ersätta denna kostnad oavsett hur kostnaderna i målet i övrigt ska fördelas. Samma gäller om parten har framfört ett påstående eller en invändning som han eller hon har insett eller borde ha insett saknade fog eller på något annat sätt genom vårdslöshet eller försummelse vållat kostnad för motparten. (Se 18 kap. 3 § första stycket och 6 § rättegångsbalken.)

11. Ska en part helt eller delvis ersätta motpartens rättegångskostnad och har partens ställföreträdare, ombud eller biträde genom förfarande som avses i 3 § första stycket eller 6 § vållat sådan kostnad kan rätten – även utan yrkande – förplikta henne eller honom att jämte parten ersätta kostnaden (18 kap. 7 §).

12. En företrädare bär inget självständigt kostnadsansvar utan kan alltså endast tillsammans med parten förpliktas att ersätta motpartens rättegångskostnad. (Jfr bl.a. Per Olof Ekelöf m.fl., *Rättegång*, Tredje häftet, 7 uppl., 2006, s. 299 och Lars Heuman, *Advokatens rättsutredningar — metod och ansvar*, 1987, s. 52 f.)

13. En förutsättning för företrädarens ersättningskyldighet är att det är visat att han eller hon har gjort sig skyldig till den vårdslöshet eller försumelse som läggs parten till last. Företrädaren kan alltså inte åläggas något ansvar för vad parten själv har gjort.

14. Parternas rätt att disponera över rättegångskostnaderna innebär att ett medgivet yrkande binder domstolen i fråga om såväl det yrkade beloppets storlek som fördelningen av kostnaden (se prop. 1986/87:89 s. 162). Med den begränsningen gäller som utgångspunkt att rätten självmant prövar rättegångskostnadsfrågor (se 18 kap. 7 § och 14 § andra stycket).

Utgångspunkter för bedömningen

15. Bestämmelserna om ersättning för rättegångskostnader i 18 kap. rättegångsbalken förutsätter ett partsförhållande och är därför inte direkt tillämpliga när företrädaren för en part yrkar ersättning för egen del av motparten.

16. När en företrädare med tillämpning av 18 kap. 7 § rättegångsbalken åläggs betalningsskyldighet drabbas han eller hon av ett personligt betalningsansvar. Beslutet innebär också att rätten konstaterar att företrädaren har agerat på ett klandervärt sätt i målet. Företrädaren har därmed ett eget intresse i frågan och en principiell rätt att yttra sig innan ersättningskyldighet åläggs henne eller honom (jfr NJA II 1943 s. 234).

17. Om frågan aktualiseras på yrkande av huvudmannens motpart uppstår därmed en intressemotsättning mellan företrädaren, för egen del, och huvudmannens motpart (jfr NJA 1994 s. 33). Det finns då skäl att tillämpa rättegångsbalkens regler analogt på så sätt att företrädaren kan få ersättning för sin rättegångskostnad (jfr NJA 2012 s. 289 och NJA 2012 s. 628). Företrädaren har för övrigt rätt att överklaga ett beslut som innebär att han eller hon ålagts en personlig betalningsskyldighet enligt 18 kap. 7 § och företrädaren intar då ställning av part i hovrätten.

18. Företrädarens ansvar förutsätter dock att också parten åläggs ersättningskyldighet. Normalt torde därmed huvudmannens och företrädarens bemötande i stor utsträckning komma att avse samma omständigheter. Kostnaden för arbete i den delen utgör då en rättegångskostnad för huvudmannen. Därmed är det endast i den mån som företrädaren har anledning att föra fram synpunkter bara för egen del som han eller hon kan ha rätt till ersättning för sin kostnad. De kostnader som uppkommer lär i regel vara begränsade mot den bakgrunden och med hänsyn till att det oftast rör sig om förhållanden som är kända för domstolen.

19. En företrädare har alltså, med en analog tillämpning av 18 kap. rättegångsbalken, rätt till ersättning för den kostnad som uppkommit med anledning av parts yrkande om att företrädaren jämte sin huvudman ska ersätta kostnad i målet. Företrädaren har då rätt till ersättning i den mån kostnaden är skälig och inte utgör en rättegångskostnad för huvudmannen.

20. I de fall rätten väcker frågan på eget initiativ kan dock företrädaren inte få sin kostnad ersatt av motparten. I ett sådant fall uppstår inte något partsliknande förhållande vid prövningen i första instans.

Bedömningen i detta fall

21. AK och BK har inte, med tillämpning av bestämmelserna om intervention, intagit partsställning i målet.

22. LÅN har yrkat att AK och BK solidariskt med bolaget skulle åläggas betalningsskyldighet för rättegångskostnader i målet. Ombuden har därmed fått ett eget intresse i frågan. LÅN har vidhållit sitt yrkande även efter det att FRH:s konkurs avskrivits och käreandombuden har i det skedet fått tillfälle att yttra sig. AK och BK har bestritt yrkandet.

23. Tingsrätten borde ha prövat de kostnadsyrkanden som framställdes av AK och BK. Tingsrättens avvisningsbeslut ska därför undanröjas och målet ska lämnas åter till tingsrätten för fortsatt behandling. Det ankommer på

tingsrätten att pröva frågan om rättegångskostnader i hovrätten och Högsta domstolen.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Gudmund Toijer, Agneta Bäcklund (referent), Lars Edlund, Stefan Johansson (skiljaktig) och Malin Bonthron (skiljaktig)

Föredragande justitiesekreterare: Ann-Sofie Bodin

**BILAGA TILL
PROTOKOLL**
2018-02-13

Mål nr
Ö 2583-17

SKILJAKTIG MENING

Justitieråden Stefan Johansson och Malin Bonthron är skiljaktiga och anför.

Vi anser att överklagandet ska avslås och att Högsta domstolens beslut från och med punkten 16 ska ha följande lydelse.

16. När en företrädare med tillämpning av 18 kap. 7 § rättegångsbalken åläggs betalningsskyldighet innebär det ett personligt betalningsansvar och också att rätten konstaterar att denne agerat på ett klandervärt sätt i målet. Företrädaren har rätt att yttra sig innan ersättningskyldighet åläggs henne eller honom (se NJA II 1943 s. 234 och NJA 1961 s. 157).

17. Rättegångsbalkens regler om kostnadsansvar har ansetts åtminstone i delar kunna tillämpas analogt i vissa fall. Det avgörande har varit att det uppkommit en situation med två motstående parter som i hög grad liknar en vanlig rättegång. (Se NJA 1994 s. 33, NJA 2012 s. 289 och NJA 2012 s. 628.)

18. I de fall rätten på eget initiativ väcker en fråga om kostnadsansvar enligt 18 kap. 7 § står det klart att det i första instans inte uppstår något sådant partsförhållande vid prövningen. Frågan är hur man ska se på situationen att det är motparten som väcker frågan.

19. Gemensamt för de företrädare som kan drabbas av kostnadsansvar enligt 18 kap. 7 § är att de har en nära koppling till den av parterna i processen som de företräder. Att så är fallet beträffande ställföreträdare är givet. När det

Dok.Id 146106

HÖGSTA DOMSTOLEN	Postadress	Telefon 08-561 666 00	Expeditionstid
Riddarhustorget 8	Box 2066	Telefax 08-561 666 86	08:45–12:00
	103 12 Stockholm	E-post:	13:15–15:00
		hogsta.domstolen@dom.se	
		www.hogstadamstolen.se	

gäller rättegångsombud har dessa en egen roll enligt rättegångsbalken som regleras av en rad bestämmelser. Ett ombud företräder en part i målet och har således inte en självständig ställning i processen. De rättegångshandlingar som ombudet vidtar sker för partens räkning och en part kan när som helst återkalla fullmakten för ombudet. I fråga om självständigheten i förhållande till parten gäller inget annat beträffande biträden.

20. Som nämnts förutsätter en företrädares kostnadsansvar att också parten åläggs ersättningsskyldighet. Det är vidare så att företrädaren endast kan bli ersättningsskyldig för sådana åtgärder som avses i 18 kap. 3 § eller kostnader som vållats genom sådan vårdslöshet eller försummelse som avses i 18 kap. 6 §. Parten ansvarar för åtgärder vidtagna av företrädaren (se NJA II 1943 s. 233). Det kan därför inte inträffa att enbart företrädaren har ett ansvar för att sådana åtgärder vidtagits eller sådan vårdslöshet eller försumlighet förekommit. Normalt torde därför företrädarens intresse att yttra sig i frågan sammanfalla med huvudmannens och kostnaden för den skriftväxling som kan komma att ske utgör då en rättegångskostnad för parten. Så länge företrädaren alltjämt företräder parten får detta anses gälla även om det också förs fram argumentation som uteslutande rör frågan om det finns anledning att ålägga företrädaren ett betalningsansvar vid sidan av parten.

21. Det bör också noteras att frågan om ersättningsskyldighet enligt 18 kap. 7 § omfattas av rättens officialprövning och att rättens ställningstagande normalt grundas på hur processen har förts. Det innebär att de omständigheter som ligger till grund för bedömningen är tillgängliga för rätten och att det normalt sett finns ett begränsat behov av att företrädaren för in omständigheter.

22. Mot bakgrund av det anförda kan det förhållandet att en företrädare ges tillfälle att yttra sig över ett yrkande enligt 18 kap. 7 § från huvudmannens motpart i målet inte anses medföra att det uppstår en situation mellan företrädaren och motparten som i hög grad liknar en vanlig rättegång. Som huvud-

regel bör därför gälla att det inte finns anledning att tillämpa kostnadsbestämmelserna i rättegångsbalken analogt beträffande företrädarens kostnader. Att företrädaren har rätt att överklaga ett beslut att ålägga henne eller honom betalningsskyldighet enligt 18 kap. 7 § och att företrädaren då intar ställning som part i överinstansen motiverar inte ett annat ställningstagande.

23. Om en huvudman har återkallat fullmakten för ett ombud kan det däremot finnas skäl för en annan bedömning eftersom det då typiskt sett kan antas föreligga en intressemotsättning mellan huvudmannen och det tidigare ombudet. Att huvudmannen har gått i konkurs som avslutats utan överskott innebär å andra sidan att det är uteslutet att ålägga företrädaren ett kostnadsansvar eftersom sådant ansvar endast kan åläggas tillsammans med parten. Det är därför inte en situation där det finns anledning att avvika från huvudregeln.

Bedömningen i detta fall

24. Bestämmelserna i 18 kap. rättegångsbalken är inte direkt tillämpliga på AKs och BKs yrkanden. De har inte intervenerat i målet. Det finns inte heller anledning att tillämpa rättegångsbalkens bestämmelser om kostnadsansvar analogt på deras yrkanden (se p. 22 och 23).

25. Överklagandet ska således avslås.
